

Vitazáró megjegyzések

MEZEY LÁSZLÓ

Ifj. Horváth János — miként az olvasó a fentiekből meggyőződhet — időt, fáradságot nem kímélve, az őt annyira jellemző szívós kitartással elkészített terjedelmes válasza méltatta e folyóirat előző számában megjelent szerény cikkemet. E tény maga igen megtisztelő. De még a megtiszteltetés minden körülmények között kellemes érzése sem tudja bennem elfojtani a sajnálkozást: minő kár, hogy e terjedelmes válaszcikk, a megírásába fektetett sok tudással és szellemi energiával egyetemben sem más — ismét nem más — mint „grandis passus extra viam.” Illusztris vitatársam immár másodízben tesz bizonyosságot arról, hogy nem a vita tárgyává tett kérdésekhez kíván hozzászólni, hanem olyanokhoz, melyeket ő, a vitában résztvevő másik fél írásban kifejtett álláspontját figyelembe alig véve, megválaszolandóknak tart. Így persze nyilvánvaló, hogy neki mindenképpen igaza lehet és igaza is lesz, ha nem is éppen a vitássá vált kérdésekben. E vitamódszer már ifj. Horváth Megjegyzéseiben is feltűnt, s e második cikk olvasása közben tárgyi, valóban a kérdéshez szóló érvek hiányában, felerősített hangon, nagy lekiacnyúlással emlegetett szerény személyemnek azt kellett éreznie, hogy a fentiekben foglalt tudós eszmefuttatás, a vitán kívül, monológyszerűen elhangzó szó. Ilyen körülmények között a további vita merőben fölösleges, hiszen ifj. Horváth részéről a folytatás megint csak a maga sajátos módszerével megírt, személyeskedő „érvekkel” terhes cikk lenne. Egy-két dolgot mégsem hagyhatok ezúttal megemlíttetlenül.

Horváth János fenti cikkében ismét arra összpontosítja fő erejét, hogy bebizonyítsa: az időmértékes és hangsúlyos prózaritmus nem egy és ugyanaz. De ki állította ezt? Én annyira nem, hogy még ifj. Horváth is kénytelen elismerni: „formálisan ezt tényleg nem állította”. „Tényleg” a két fajta, időben is elkülönülő prózaritmust, a Traubétól átvett — ifj. Horváth vélekedése ellenére sem téves — periodizáció is szigorúan elkülöníti időben, és azt a nagy közép-latir filológus nyomán haladva, magam sem zavartam össze. Ifj. Horváth vitázó kedve azonban állásfoglalásomra a „formális” jelzőt alkalmazta. S ebben más, mint cikkem szövegétől idegen, külső ok nem vezethette. Ez az ok pedig egyéb nem lehetett, mint az a törekvése, hogy ellenem bizonyítsa egy olyan tételének helyességét, amit magam sehol kétségbe nem vontam. De e vita során szerzett tapasztalataim megtanítottak arra; hogy ifj. Horváthnál talán nem is az a fontos, hogy én mit mondok, hanem hogy ő mit akar érteni, és következképpen mire akar válaszolni.

Könyve — általa ilyenek minősített — egyik alaptételének helyességét, hogy ti. a prózaritmus bizonyos századokban — szerinte — eltűnik, azért kellett kétségbe vonnom, mert a külföldi szakirodalom *eltűnésről* nem tud, ellenben a ritmikus próza e korbéli állapotát a „*Verwilderung*” és „*Éclipse*” szavakkal jellemzi. A tényeket ifj. Horváth itt kénytelen elfogadni, de bámulatos találékonysággal az említett kifejezésekre azt mondja, hogy azok *képes* értelemben veendőek. A tárgyi érvelés ilyen esetben valóban lehetetlenné válik, s e magatartás jellemzésére Caesar szavai jutnak eszembe: „libenter homines, quod volunt, credunt.”

Ifj. Horváth könyvének most említett egyik alaptételén kívül *módszerének erősen általánosító* voltát bíráltam még. Ez az általánosítás oly méretű, hogy a prózaritmus vizsgálata középkori forrásainkat varázsvessző módjára érintvén, azok azonnal pontos kronológiai rendben elhelyezkedő részekre esnének szét. E véleménnyel szemben a stílustörténeti vizsgálódások — egyebek között — fontosságát hangsúlyozva, a *forráskritika történeti módszereinek elsőbbségét ismételten kiemeltem*. Ifj. Horváth fenti cikkében azt írja, hogy ő sehol nem mondta azt, hogy a ritmus-vizsgálat önmagában eredményre vezethet. Engedje meg, hogy emlékezetébe idézzem, amit előző cikkében írt: „... a ritmikus próza korjelző: sajátosságainak megfigyeléséből a ritmikus prózában írt mű keletkezési idejének megközelíthető meghatározása lehetséges...” (FK. 1956. 291.)

Nincs jogom ezek után azon csodálkozni, hogy ifj. Horváth tárgyi korrekciókat (A Mino-rita-kronikából vett idézet, a „Sit nomen...” kérdése, Bresslau, Zielinski idézőmódja) egyszerűen hallgatással mellőz. Így azután teljes bizonytalanságban maradok atekintetben, hogy ezek formális vagy képes értelmezést nyerhetnek-e ezentúl? Az is lehetséges, hogy tárgyilag, formálisan vagy képesen kell-e azt a megállapítást fogadni, hogy szerény személyem csak ötven-hatvan év előtti műveket és szerzőket ismer? Ifj. Horváthnak már Megjegyzéseiben is feltűnő izgatottsága lehet csak az oka annak, hogy jegyzeteimben az idézett művek megjelenési éveinek számát nem vette észre: Traube, *Einführung in das Mittelalter* (1929). — Suñol, *Introduction à la paléographie musicale* (1935), Laurand, *Manuel* (1946). — Leclercq, *L'art épistolaire* (1946). — Curtius, *Das Lateinische Mittelalter* (1952). — Ghellinck, *L'essor de la littérature latine* (1955²). — A kérdésre vonatkozó és a medievalisták között ez idő szerint fennforgó nézetekkel, tehát nem

csupán ötven-hatvan év előttről merített ismeretekkel „felfegyverezve” jelentem meg ifj. Horváth szerint — a „középlatin irodalom szabad vadászterületein.”¹

Két dolgot e terméketlennek tűnő és hosszúra nyúlt vitában mégis eredménynek kell tekinteni. Előző cikkem egyik alaptétele, hogy a prózaritmus-vizsgálat forráskritikai használhatóságát, a használatában mutatkozó *következetesség* dönti el. E véleményem, mint örömmel látom — a tény fontos, nem a körülmények —, ifj. Horváthnál is visszhangra talál egy helyen. Természetesen ellenem érvelve — arról beszél, hogy a Karoling-kor egyetlen prózai művéről sem bizonyította be a szaktudomány, „hogy az *következetesen* a prózaritmus valamilyen... szabályához igazodik”. (Kiemelés ifj. Horváthtól). A használhatóság kritériumának magam is mindig — ismétlem — a tudatosságot, a következetességet tartottam.

Egy más helyen új érvet szolgáltat nekem egyik állításával *szemben*. Vitafelem ugyanis kétségbe vonta, hogy a középkor ismerte volna Cicerót, annyira — gondolja ő — bizonyosan nem, hogy stílusának hatása alá került volna. Magam e tekintetben nálánál kedvezőbben, de egyébként igen óvatosan nyilatkoztam. Nos, ifj. Horváth a fenti cikkében azt bizonyítja, hogy a középkorban használatos klauzulák hatvan százalékban, Cicero mértékével mérve, hibásak. Negyven százalékban ifj. Horváth szerint viszont nem hibásak. E viszonylag magas százalék magyarázatát nyilván csak Cicero bizonyos — általam ilyen vonatkozásban nem is értékelt ismeretében lel. A magam vélekedése ilyen messzire nem is vezetett volna és most sem vezet. Az újabb „érvet” — ha úgy tetszik — a magam álláspontja mellett, vitatársamnak mindenestre köszönöm.

Mindezek után sok mondanivaló nem marad. Az olvasó előtt sem lesz kétséges, hogy az előzőekben röviden vázolt módszerekkel folyó vita eredményre nem vezethet. Ifj. Horváth fenti cikkében immár másodszer bizonyítja be, hogy olyan vitastílus az övé, mely az ellenfél által felvetett vitapontok helyett maga konstruálta tételekkel száll harcba. Tárgyi érveket vagy figyelmen kívül hagy, vagy — tetszése szerint — „formálissá”, „képes kifejezéssé” minősít. Tudományunk javát szolgáló eredményekre így nem juthatunk.

Ami pedig vitacikkeiben megnyilvánuló — szóbeli közléseiről tudomást sem veszek — modorbeli sajátosságait illeti, azok amaz emlékezetes Győry—Horváth együttes megnyilatkozás óta, a hitviták korának becsémrlő, lekicsinylő hangját idézik emlékezetembe. Miután én ilyen hangot — mások megnyilatkozásaitól eltérően — semmiképpen nem provokáltam, azt kell hinnem, hogy Horváth mindenféle, még oly mérséklettel előadott — ellenvéleményt is, csak a legnagyobb indulatossággal, a tudományos és európai érintkezési formákat figyelmen kívül hagyó személyeskedésekkel képes tudomásul venni. Ezen az úton követni nem fogom.

Ezek után más alig várható, minthogy ifj. Horváth a jövőben sem a magam tárgyilagosan és nyugodtan előadott érveit venné mérlegelésre, hanem azoktól függetlenül, egy személyeskedő és a tudományosságának csak látszatával bíró vitát próbálna tovább nyújtani, a vitát — ifj. Horváth könyvét illető, s az előzőkben kifejezésre juttatott elismerésem és nem indokolatlan bírálatom fenntartásával — *a magam részéről lezárom*.

Vajda János Montblanc-hasonlata

ZSOLDOS JENŐ

Vajda János *Húsz év múlva* című költeményét irodalmunk lírai remekművei között tartjuk számon. Minden elemző szemlélet, esztétikai és irodalomtörténeti értékelés a vers hangulat-teremtő mondanivalójának és stíluszépségeinek megmutatásában kiemeli a Montblanc hasonlat fenséges hatását és művészi szerepét. E költői tényezők nagyszerűségének csorbítatlan elismerése mellett fogalmazza meg sejtését Földessy Gyula: Montblanc-kép forrását Schopenhauer *Die Welt als Wille und Vorstellung* című művében kell keresnünk.¹

Földessy szerint Vajda lapozgatta Schopenhauer művét. A vers írásának időpontjában a német filozófus népszerű volt nálunk. Nyilvánvaló, hogy a költő is felfigyelt rá, érdekelte Schopenhauer világszemlélete. A mű *Vom Genie* című fejezete meg éppenséggel vonzó problémát rejtegetett Vajda számára. Ezek a támogató szempontok valószínűsítik azt a feltevést, hogy Vajda a Montblanc-hasonlat indítékát Schopenhauerben találta meg. A Földessytől idézett schopenhaueri szövegrészlet így hangzik:

¹ Irodalomtörténet. 1940. 86—87.